

Estland, Letland en Litouwen

- ▶ Proef de middeleeuwse sfeer in het sprookjesachtige Tallinn
- ▶ Doorkruis via het plankenpad het Virumoeras van Nationaal Park Lahemaa
- ▶ Sta versteld van de uitbundige jugendstilpanden in Riga
- ▶ Bekijk de prachtige plafondschilderingen in het barokke Rundālepalais
- ▶ Bezoek de Sint-Annekerk en het historische universiteitscomplex van Vilnius
- ▶ Speur naar alle archeologische vondsten rondom het Meer van Plateliai

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Woord vooraf
- 1 11 Estland, Letland, Litouwen: een verdieping**
  - 12 Politiek en samenleving
  - 15 Natuur
  - 21 Bevolking
  - 27 Eten en drinken
- 2 31 Geschiedenis**
  - 32 Lijfland en het groothertogdom
  - 35 Grote vernietiging
  - 36 Nationale bewustwording
  - 39 Eerste periode van onafhankelijkheid
  - 41 Bij de Sovjet-Unie
  - 44 Ontwikkelingen sinds 1991
- 3 51 Kunst en cultuur**
  - 52 Muziek en dans
  - 53 Schilder- en beeldhouwkunst
  - 54 Literatuur
  - 55 Theater en film
  - 55 Architectuur
- 4 59 Tallinn, Estland**
  - 60 Geschiedenis
  - 64 Oude stad
  - 74 Kalamaja
  - 75 Kadriorg en Pirita
  - 78 Buiten het centrum
  - 79 De eilanden boven Tallinn
  - 80 Tips en adressen
- 5 83 Noordelijk Estland**
  - 84 Kalksteen rondom Tallinn
  - 85 Nationaal Park Lahemaa
  - 87 Groen en grijs in het noordoosten
  - 90 Narva
  - 92 Centraal-Estland
  - 94 Peipusmeer
  - 96 Tips en adressen
- 6 99 Zuidelijk Estland**
  - 100 Tartu
  - 107 In de omgeving van Tartu
  - 109 Otepää
  - 109 Rondom Põlva
  - 111 Võru
  - 111 Natuurschoon in de zuidpunt
  - 113 Viljandi
  - 115 Nationaal Park Soomaa
  - 117 Tips en adressen
- 7 119 West-Estland en de eilanden**
  - 120 Ten westen van Tallinn
  - 121 Haapsalu
  - 124 Vormsi
  - 124 Hiiumaa
  - 128 Muhu en Saaremaa
  - 132 Kuressaare
  - 139 Matsalu Natuurreserveaat
  - 140 Pärnu
  - 144 Kihnu en Ruhnu
  - 144 Kustlijn richting Letland
  - 146 Tips en adressen

Woord vooraf

Zowel cultuur- als natuurliefhebbers komen in Estland, Letland en Litouwen ruimschoots aan hun trekken. De prachtige middeleeuwse Hanzestad Tallinn, de metropool Riga en het Zuid-Europees getinte Vilnius worden afgewisseld met uitgestrekte bossen, stille zandstranden en unieke natuurreservaten. Neem daarbij het prettige, milde klimaat en je hebt alle ingrediënten voor een boeiende vakantie die zeer zeker ook met kinderen goed te doen is.

Het zijn alle drie op zich bijzonder intrigerende landen. Ze verdienen eigenlijk ieder hun eigen boek, want zowel qua geschiedenis en cultuur als qua natuur zijn ze zeer verschillend. De loop der geschiedenis heeft ze echter onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bovendien lenen ze zich uitstekend voor een gecombineerde reis. De afstanden zijn namelijk klein, dus alles is prima met de auto of zelfs fiets te doen.

Hugo van Willigen

Estland, Letland, Litouwen: een verdieping

Het Baltische gebied is de ruwe amberdiamant van de Oostzee. Er is zoveel te zien en te doen, maar bijna niemand weet het. Zo is het altijd al geweest. Tot ver in de middeleeuwen liet men de moerassen en ondoordringbare wouden liever links liggen, waardoor de lokale stammen nog haast in berenvellen rondliepen toen de eerste kruisridders arriveerden. Sindsdien is er veel veranderd, maar de prachtige uitgestrekte natuur is gebleven. Waren de bossen ooit afschrikwekkend, tegenwoordig gaat er een enorme aantrekkingskracht van uit. Ze zijn ideaal voor fietstochten en andere vormen van natuurrecreatie. Nationale parken zoals Lahemaa, Gauja en Aukštaitija zijn er zelfs speciaal voor ingericht.

< De Baltische kustlijn kenmerkt zich door rustieke zandstranden.

Folklore leeft bij jong en oud.

kerk speelde de laatste 200 jaar niet zo'n prominente rol in het verzet als bij de zuiderburen en wellicht mede daarom is het aantal gelovigen in Estland en Letland tegenwoordig laag. In Estland zegt nog slechts 23% godsdienstig te zijn. Een groot deel hiervan zijn orthodoxe Russen. In Letland zijn nu ongeveer evenveel rooms-katholieken als Lutheranen. Samen met andere gelovigen maken ze 30% van de bevolking uit.

Folklore

Folklore was in tijden van onderdrukking altijd het middel om de eigen identiteit te behouden. Niet voor niets stonden de zang- en dansfestivals aan de basis van de revolutionaire gebeurtenissen in de jaren 90. De liedjes, mythes en andere verhalen zijn van generatie op generatie mondeling overgedragen (schrijven kon men immers niet), totdat men ze in de 19de eeuw begon te archiveren. De Estse patriot Jakob Hurt (1839–1907) was verantwoordelijk voor een 1,3 miljoen pagina's tellende tekstcollectie, aangevuld met ruim 13.000 melodieën. In Letland waren het juist Duitse klerken die aan deze monsterklus begonnen: in totaal verzamelden zij maar liefst 1,4 miljoen liedteksten en ongeveer 30.000 melodieën. Ook Litouwen heeft een imposant archief met naar schatting 400.000 volksliedjes. Sommige hiervan hebben erg

ingewikkelde structuren, maar andere zijn erg simpel, zoals de Letse *daina's* (korte vierregelige versjes). Veelvuldig voorkomende onderwerpen zijn het familieleven, de liefde en de seizoenswisselingen. De jeugd en het boerenleven worden geïdealiseerd, oorlog en het lot van de lijfeigenen beklagd.

Nog steeds kan folklore op veel belangstelling rekenen: bijna elk gehucht heeft wel een eigen vereniging. Hun optredens blijven niet beperkt tot de provincie; ook in de steden zijn ze vaak tijdens zomerfestivals op straat te bewonderen. Het merendeel van de liedjes wordt alleen door vrouwen en meisjes uitgevoerd, terwijl de mannen voor de instrumentale begeleiding zorgen, hierbij gebruikmakend van traditionele instrumenten. Meestal wordt er in groepsverband gezongen en gedanst, waarbij steeds wisselende kringen en rijen worden gevormd. Ook stampen men regelmatig flink met de voeten op de grond. Soms is er een spelelement aanwezig, zoals in de dans 'het zoeken naar de speld' waarbij een boerenjongen onder de rokken van de meiden kijkt om uit te vinden wie de speld heeft verstopt.

De kostuums zijn regiogebonden maar in grote lijnen hetzelfde. Mannen gaan sober en somber gekleed in overwegend donkere kleuren, soms afgewisseld met een lichte streep. Als schoeisel hebben ze leren laarzen en op hun hoofd prijkt een strohoed. De vrouwen dragen meestal een wit hemd, een bewerkte rok die bijeen wordt gehouden door een *sash*, een versierd lijfstuk en een schort. Daarnaast hebben ze vaak een hoofddoek en een brede sjaal om hun schouders, aangevuld met sieraden en andere ornamenten. Kleuren zijn regiogebonden.

ETEN EN DRINKEN

Men eet graag en het liefst in grote hoeveelheden. Het ziet er niet altijd even aantrekkelijk uit en aan sommige gerechten moet je echt even wennen, maar als je daardoorheen bent, dan is het best lekker. Opvallend is hoe men gehecht is aan de eigen keuken; internationale gerechten vinden relatief weinig aftrek en exotische producten worden met argwaan bekeken. Op het platteland hebben de mensen vaak een eigen groentetuintje.

De eetgewoontes zijn gerelateerd aan het jaargetij. In de lange, koude winters eet men het liefst vette maaltijden: grote lappen vlees (en dan vooral van het varken) met zuurkool, zwarte pudding en bloedworst. Duits georiënteerd dus, wat nog eens extra blijkt uit de grote verscheidenheid aan worsten. Hert en wild zwijn staan vooral in de herfst op het menu.

In de zomer eet men veel lichter. Naast verse vis (snoek, baars en haring) vult men de magen met paddenstoelen, bessen en andere bosvruchten. Vaak heeft men ze zelf geplukt. Grote appelboomgaarden kom je tegen langs de weg in Litouwen; de mensen in Letland en Estland hebben vaak een appelboom in de tuin. Van de appels wordt in de herfst sap gemaakt, terwijl men de paddenstoelen marineert of gebruikt voor een saus. Vlees eet men dan

Geschiedenis

De Baltische landen staan dan wel pas sinds de 20ste eeuw op de kaart, de eerste bewoners arriveerden al minstens 11 millennia geleden. Daarmee is het Balticum een van de vroegst bevolkte gebieden van Europa. Sindsdien hebben tal van naties het er voor het zeggen gehad, behalve de eigenlijke inwoners zelf. Tot in de 19de eeuw, voor Litouwers een periode in de middeleeuwen daargelaten, waren zij niets meer dan slaaf op eigen grondgebied: de Esten en de Letten van de Duitsers, de Litouwers van de Polen. En als zij er niet waren, dan was er nog altijd het juk van de Denen, de Zweden en natuurlijk de Russen, die sinds mensenheugenis de ijsvrije Baltische kust hebben begeerd.

Alleen omdat de internationale grootmachten na de uitputtende Eerste Wereldoorlog even pas op de plaats moesten maken, kan er tegenwoordig over Estland, Letland en Litouwen worden gesproken. Was het eerst maar tot de Tweede Wereldoorlog, na 50 jaar Sovjetbezetting wil men zich nu onder geen beding de herwonnen vrijheid meer laten afpakken.

< Het vrijheidsmonument in Riga.

Oude kaart van Lijfland.

LIJFLAND EN HET GROOTHERTOGDOM

Menselijke aanwezigheid is er al sinds 9000 v.Chr., maar van de huidige bewoners van het Balticum arriveerden de Finoegrise stammen rond 3000 v.Chr. als eersten. Ze kwamen vanuit het oosten en leefden van de jacht en visserij. In eerste instantie woonden ze in meer zuidelijke contreien, maar met het wild trokken ze steeds meer naar het noorden. De Baltische stammen leefden voornamelijk van de landbouw en vestigden zich duizend jaar later in de zuidelijker gelegen gebieden. Vanaf het begin waren de contacten goed tussen Baltische en Finoegrise stammen. Men nam elkaars technieken over, iets wat je nog terugziet in de taal: de meeste Letse en Litouwse vistermen zijn oorspronkelijk Estse woorden, terwijl Estse landbouwtermen zijn overgenomen uit het Baltisch.

De eerste eeuwen vanaf de jaartelling was er een behoorlijke welvaart in het gebied. Deze kwam voornamelijk voort uit handel in amber uit de Oostzee. Van Romeinen tot Russen en Vikingen tot Arabieren: allen baanden ze zich een weg door het bijna ondoordringbare moerasgebied. Tegen het eind van de 12de eeuw was het Balticum uitgegroeid tot een internationaal kruispunt van handelswegen. De belangen liepen hoog op en invasies van Vikingen en Duitse kruisridders werden steeds serieuzer.

Lijfland

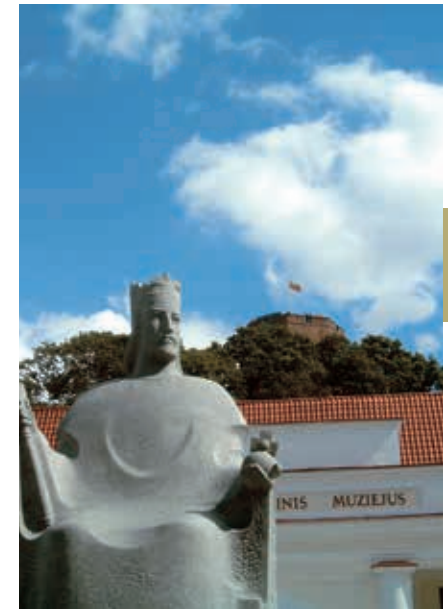
De Baltische geschiedenis nam in de 13de eeuw een drastische wending. Lange tijd hadden de stammen invallen kunnen afslaan, maar toen bisschop Albrecht van Bremen in 1201 met een groot leger kruisridders de Golf van Riga binnenzeilde, was de overmacht te groot. De kruisridders verspreidden zich over het hele gebied en lieten kastelen bouwen die dienden als

uitvalsbasis voor de bekering van de heidense lokale inwoners. Van vreedzaam missiewerk was geen sprake: bij weigering werd geweld als bekeringsmiddel niet geschuwd en eigenlijk waren de ridders vooral bezig om hun eigen economische en politieke positie te verbeteren. De 'Letse' stammen hadden weinig kans en waren snel onderworpen, evenals de Finoegrise stammen in zuidelijk Estland. Het noorden kwam in handen van de Denen, die in 1219 Tallinn waren binnengevallen. Een groot struikelblok vormden de zuidelijke Baltische stammen, die met vereende krachten de aanvallen wisten af te slaan. Hoewel de kruisridders het gedurende de middeleeuwen bleven proberen, wisten ze het zuiden nooit te veroveren, waarmee de basis voor de huidige grens tussen Letland en Litouwen was gelegd.

Halverwege de 14de eeuw kochten de Duitsers het noordelijke deel op van de verzwakte Denen, waarmee ze de volledige controle kregen over de Baltische provincie, ook wel 'Lijfland' genoemd. Plaatsen zoals Riga, Cēsis, Ventspils, Tallinn, Pärnu en Tartu groeiden van de 13de tot de 16de eeuw uit tot welvarende Hanzesteden. De inwoners waren voor het merendeel Duitse kooplieden; voor de lokale bevolking was slechts een rol als horige weggelegd. Ook nadat de rol van de ridderordes in de 16de eeuw was uitgespeeld en er nieuwe officiële machthebbers kwamen, bleven de privileges van de Duitse adel en burgerij behouden en feitelijk maakten zij tot aan de Eerste Wereldoorlog de dienst uit.

Vroege Litouwse staat

De kruisridders wilden niets liever dan ook Litouwen onderwerpen, maar het lukte ze nooit. Een cruciaal moment was de slag bij Saulė in 1236, toen de kruisridders in de bossen en moerassen volledig werden afgeslacht door verenigde Litouwse krachten. De grote man achter het prille succes was Mindaugas, het hoofd van de grote Baltische stam Aukštaitija. Hij wist alle Litouwse stammen (Aukštaitija, Samogitia, Dzūkija en Suvalkija) te verenigen, waarna onder zijn leiding een groot deel van het huidige Wit-Rusland

Mindaugas, Litouwens enige koning, staat in Vilnius.

Tallinn, Estland

Tallinn heeft een sprookjesachtige oude binnenstad. De architectonische rijkdom uit de tijd dat de Hanzeschepen aanmeerden is onwaarschijnlijk goed bewaard gebleven en maakt dat de middeleeuwen hier nog springlevend zijn. De machtige stadsmuren, die lange tijd als een van de sterkste in noordelijk Europa golden, staan er nog steeds, evenals de schilderachtige torens. Aankomend met de boot kun je al van ver de contouren van de hoge kerktorens ontwaren. Dichterbij zie je enerzijds op de heuvel het majestueuze kasteel van de feodale heren, anderzijds in de benedenstad de statige 15de-eeuwse pakhuizen die herinneren aan de macht en welstand van de Duitse kooplieden. Lopend door het compacte netwerk van smalle straatjes kun je het trappelen van de pakpaarden nog bijna horen. Misschien zie je zelfs voor je hoe men voor een pand stopt en de scheepsgoederen naar de bovenste etage takelt.

Een piepende mobiele telefoon brengt je terug in de realiteit: het 'getrappel' blijkt niet van paarden te zijn, maar van meisjes op hoge naaldhakken die als volleerde ballerina's de kinderkopjes trotseren. Ook in Tallinn heeft de tijd niet stilgestaan. Rondom de romantische binnenstad staan tegenwoordig moderne glazen flatgebouwen waarin woningen, banken, bedrijven en luxe winkelcentra gevestigd zijn. Tallinn is hard op weg om weer een belangrijk handelscentrum te worden: een Hanzestad van de 21ste eeuw.

< Een typisch stil straatje in de oude stad van Tallinn.

Uitzicht over de oude stad vanaf de Sint-Olafskerk.

OUDE STAD

Van Dikke Margareta tot op de Domberg

Het leukst is het om zonder plattegrond rond te dwalen en je door je ogen te laten leiden. Als je wilt kun je binnen 10 minuten van het ene naar het andere uiterste lopen, maar om alles af te gaan heb je minstens een halve dag nodig. Een goed punt om te starten is de middeleeuwse entree van de stad, de **Grote Kustpoort**. Let op het wapen van de Lijflandse Orde boven de ingang. Omdat de Hanzeschepen hier aanmeerden (de zee lag vroeger veel dichterbij), moest de stad goed verdedigd worden en vandaar dat men er in de 16de eeuw een sterk bastion neerzette. Vanwege de tot 4 m dikke muren kreeg dit de bijnaam **Dikke Margareta**. In de 19de eeuw werd het als gevangenis gebruikt, totdat deze in 1917 werd bestormd en vernietigd. Tegenwoordig dient het als **Maritiem Museum**. Het heeft onder andere oude kaarten en modelschepen. Vanaf het dak heb je een mooi uitzicht over de oude stad. Het witte kruis en het monument op de heuvel ernaast herinneren aan de slachtoffers van de ramp met de *Estonia*.

> MARITIEM MUSEUM, Pikk 70, meremuuseum.ee

Pikk, Vene, Uus en Viru

De straat die op de kustpoort aansluit, loopt helemaal door tot aan het stadhuisplein: vandaar dat deze **Pikk** ('Lang') heet. Hier woonden de rijke kooplieden en zaten de grote gilden. Zo'n beetje de grachtengordel dus en vandaar de schitterende 15de-eeuwse koopmanshuizen. De bovenste etages

De goed verborgen steeg Katariina käik.

werden meestal gebruikt voor de opslag van handelswaren. Vaak is het takelsysteem nog zichtbaar.

Een andere belangrijke straat was **Vene**. Dit is de Estse benaming voor 'Russisch'. Hier woonden de Russische handelaren. Halverwege de straat tegenover een orthodoxe kerk bevindt zich in een van de oudste huizen van Tallinn het interessante **Stadsmuseum**. Aan de orde komen specifieke onderwerpen zoals de Hanze en de gilden, maar ook het dagelijks leven door de eeuwen heen. Daarnaast is er een video met sleutelmomenten die aan de verklaring van de onafhankelijkheid in 1991 voorafgingen. Door de beeldende inrichting is het museum tevens zeer geschikt voor kinderen.

> STADSMUSEUM, Vene 17, linnamuuseum.ee

Een poortje (Bremeni käik) verbindt Vene met **Uus** ('Nieuw'). Direct om de hoek zie je het mooie gebouw van de Litouwse ambassade. Het is een van de weinige gebouwen uit de Zweedse tijd. Let op de draken als waterspuwers. Aan het eind van de straat ligt de **Virupoort**. Oorspronkelijk was deze poort veel groter. Direct rechts ligt de doodlopende straat Müürivahe. Er staan kraampjes waar wollen sokken, wanten en truien worden verkocht. Als je er voorbijloopt, ligt aan je linkerhand de goed verborgen steeg **Katariina käik**. Nergens anders in de stad is de middeleeuwse sfeer zo goed bewaard gebleven. In de oude panden zijn moderne handwerksliedengilden gevestigd. Je kunt de kleermakers, glasblazers en keramiëkkunstenaars aan het werk zien.

Zwerfkeien in zee bij Käsmu.

Vanaf de E20 over de afslag richting Valgejõe ligt de schattige waterval van **Nõmmeveski**. Als deze je niet kan bekoren, dan toch zeker wel die van **Joaveski** 3 km verderop. Deze bestaat uit verschillende terrassen, ontstaan uit het Baltische Glint.

Käsmu

De kust bij het pittoreske gehucht Käsmu is misschien wel de mooiste van Estland. De baai hier ligt vol met zwerfkeien en in de punt bevindt zich een eilandje waar je bij laag water naartoe kunt lopen. Geen wonder dat rijke zakenlieden hier een zomerhuisje hebben laten bouwen om van het strand en de bossen te genieten. Käsmu wordt ook wel het 'kapiteinsdorp' genoemd, omdat het een soort rustoord was voor gepensioneerde zeelieden. Het dorp heeft een clandestien verleden: in de 19de eeuw was het berucht om de zoutsmokkel en aan het begin van de 20ste eeuw werd illegaal wodka aan Finland verhandeld. Later bouwden de Sovjets hier een controlepost en om te voorkomen dat mensen naar Finland zouden vluchten, was het verboden om het water in te gaan. Een klein **Maritiem Museum** naast de uitkijktoren heeft een merkwaardige collectie die onder andere bestaat uit allerlei oude ansichtkaarten, een reconstructie van een prehistorische boot en aangespoelde flessen. Je kunt er voor 2 euro naar binnen. Op de rand van het dorpje staat een mooi houten kerkje met een kerkhof. Tevens begint hier een wandelroute door de bossen die langs Estlands grootste veld met zwerfkeien gaat.

Lahemaa heeft meer te bieden. **Võsu** is een grotere plaats met een mooi zandstrand en is heel geschikt als uitvalsbasis bij een langer verblijf. **Altja** is een schilderachtig vissersdorpje, gekenmerkt door reconstructies van traditionele schuren, een café en twee vissershuisen. Overigens is er een 10 km

lange wandelroute tussen de twee plaatsen. Vanuit Altja gaat een oude weg langs de kust naar **Vainupea**, ideaal om per fiets te doen.

Bij **Oandu** ligt een ander wandeltraject (4,7 km). Interessant hieraan zijn de verschillende soorten bos, mos en planten die je tegenkomt. Ongeveer 1 km verderop begint een **beverpad** (1 km). De bevers zelf laten zich niet zo snel zien, maar de dammen zijn het bewijs van hun aanwezigheid. In de meest zuidoostelijke hoek van het park bij **Viitna** is nog een mooie wandelroute (2,5 km) langs het Pikkjärv. Voor meer informatie over de Estse natuur is er het **Bosmuseum** in het classicistische herenhuis (1749) van **Sagadi**.

> BOSMUSEUM, sagadi.ee

Palmse

Een kronkelige weg vanuit Sagadi brengt je naar het prachtige landgoed van Palmse, dat behoorde aan de succesvolle familie Von der Pahlen. In tegenstelling tot de meeste Baltische baronnen leefden zij op goede voet met de lokale boeren. Het hoofdgebouw dateert uit 1740 en ziet er, nu het gerestaureerd is, weer uit als nieuw. In het voormalige badhuis is een café gevestigd met uitzicht op de vijver en het park achter het landgoed. Het oude opslaghuis dient als museum met antieke auto's en motoren; de voormalige brouwerij is nu een hotel met restaurant; het ruiterhuis herbergt een boek- en souvenirwinkel; de schuur wordt gebruikt voor tentoonstellingen. Tevens is er een boomgaard en een wintertuin, terwijl de stallen als **bezoekerscentrum** worden gebruikt. Verderop in **Ilumäe** staat een stenen kapel waar de adellijke familie begraven ligt.

> BEZOEKERSCENTRUM, loodusegakoos.ee

🌿 GROEN EN GRIJS IN HET NOORDOOSTEN

Rakvere

Westelijk Estland wordt in stijl afgesloten met de provincieplaats Rakvere. Gelegen op een kruispunt van handelswegen was het in de middeleeuwen een welvarend Hanzestadje, maar na de Lijflandse Oorlog was daar weinig meer van over. Sindsdien is het een stil plaatsje met een kleurrijk houten centrum. Vooral in Pikk, de oudste straat van de stad, staan mooie huizen. Op de nabijgelegen heuvel prijkt een prachtig 13de-eeuws **kasteel**, ooit ei-

Kasteel van Rakvere.

West-Estland en de eilanden

Toeristen kunnen in de westelijke regio 'gezond' worden, tenminste, gezien het aantal kuuroorden zou dit moeten lukken. In Pärnu, Haapsalu of Kuressaare kun je heerlijk met modder vertroeteld worden. Anders zijn er nog de stranden. Wandelen en fietsen kan ook, vooral op de eilanden. Saaremaa spreekt daarbij het meest aan met onder andere statige oude kerken, een meteorietkrater en een prachtig bewaard kasteel in de romantische stad Kuressaare. Hiiumaa, Vormsi en Kihnu zijn meer voor de stiltegenieters. Wat ze gemeen hebben, is de stilte en de frisse lucht: werkelijk een verademing. Dit trekt ook veel vogels aan. Goede plekken om ze te spotten zijn het Matsalu Reservaat en de eilanden van Vilsandi bij Saaremaa. Kenmerkend voor het kustlandschap zijn de semigecultiveerde beboste weides. Dit zijn dichtbegroeide weides met een grote variatie aan planten- en bloemensoorten. Ze moeten zo nu en dan door de mens bewerkt worden om niet totaal overwoekerd te raken. Helaas worden ze met uitsterven bedreigd. In het noordwesten zorgt het Baltische Glint voor zeer steile afgronden.

< De vuurtoren van Kõpu.

Waternal van Keila-Joa.

TEN WESTEN VAN TALLINN

Keila-Joa

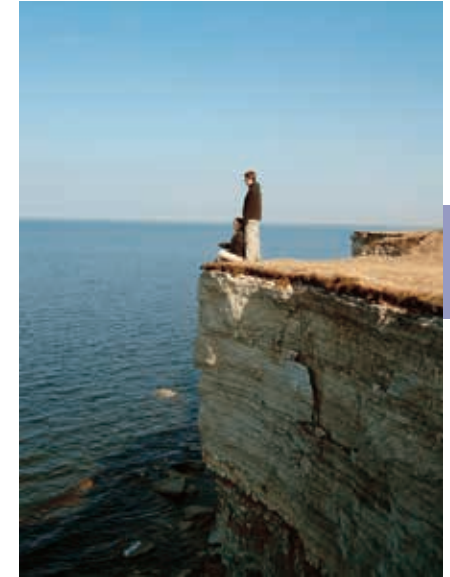
De mooiste waternal van Estland ligt bij **Keila-Joa**, ongeveer 30 km ten westen van Tallinn. Gesitueerd in een boomrijk park bij de ruïnes van een herenhuis trekt deze in de weekenden veel bezoekers. Daartussen zitten veel pasgetrouwde Russische stelletjes die zich vanaf een hangbrug op de foto laten vereeuwigen met op de achtergrond het riviertje dat over verscheidene terrassen naar beneden valt. Na afloop hangen ze een metalen slot aan de brug met daarin hun namen gegraveerd als symbool voor de echtelijke staat. Durfals kunnen overigens de schoenen uittrekken en proberen de glibberige rivier over te steken.

Spookstad

Nog 20 km verder aan de kustlijn ligt **Paldiski**. Het is nauwelijks voor te stellen dat dit ooit een badplaats was: als je door de stad rijdt, zie je slechts lelijke betonnen flats die grotendeels leeg staan. Paldiski was in de sovjettijd een gesloten marinebasis. Gezien het belang ervan bleef het tot in 1994 geheim militair gebied. Maar toen de Russen vertrokken, lieten ook

de meeste inwoners hun stad achter. Van de oorspronkelijke 20.000 inwoners wonen er nu nog maar ruim 4000 mensen. De meesten zijn Russisch-talig.

Voor je de plaats binnenrijdt, zie je links een enorme open vlakte. Hier stond in de sovjettijd een marine-school waar bemanning voor onderzeeërs werd opgeleid. Onder het gebouw zou zelfs een onderzeeboot hebben gelegen. Als je doorrijdt naar de kust voorbij al het puin en de verlaten barakken, kom je in een schitterend natuurgebied. Kliffen, veroorzaakt door het **Baltische Glint**, zorgen voor een indrukwekkende afgrond. In de verte zie je **Väike Pakri** en **Suur Pakri** liggen. Deze twee eilandjes werden eeuwenlang bewoond door Zweden, totdat de Sovjets ze voor oefenbombarmenten gingen gebruiken.

Klif bij Paldiski.

Padise

Het **Padiseklooster**, 15 km ten zuiden van Paldiski over een leuke kronkelweg, is een van de oudste (13de eeuw) en best bewaard gebleven gebouwen uit de regio. Het is gefortificeerd als een kasteel vanwege de boerenopstanden. Zo was het een doelwit tijdens de Sint-Gregoriusnacht van 1343, de laatste en grootste georganiseerde opstand van de lokale bevolking.

HAAPSALU

Met het warmste zeewater en de beste modder van de Oostzee is Haapsalu een echte badplaats. De stad, op 100 km van Tallinn, is daarom bijzonder geschikt voor een dagje strand of als tussenstop alvorens je de boot naar Hiiumaa neemt. Vanwege de smalle straatjes die vrijwel altijd uitlopen op de zee wordt het soms vergeleken met Venetië. Toch is het eerder een typisch Estse provincieplaats met kleurrijke houten huizen uit het begin van de 20ste eeuw en met majestueuze kasteelruïnes uit de tijd dat de bisschop van westelijk Estland hier resideerde. De status als badplaats kreeg het in de 19de eeuw, toen men ontdekte dat de plaatselijke modder goed helpt tegen jicht, reuma en huidproblemen. Haapsalu groeide uit tot een hype onder de prominenten van tsaristisch Rusland: de tsaar liet zelfs een overdekt perron

Het overdadige interieur van de Heilige-Geestkerk.

Komend vanaf de universiteit passeer je eerst nog het **presidentieel paleis**. Sinds de 14de eeuw stond er een bisschoppaleis, maar in de 19de eeuw werd dit volledig gemodelleerd naar de neoclassicistische smaak van

de tsaar. Op vrijdag en zaterdag worden er (vooraf te boeken) rondleidingen gegeven. Te zien krijg je onder andere de presidentskamer en grote portretten van Litouwens staatshoofden sinds de eerste periode van onafhankelijkheid.

In Dominikonų staat de **Heilige-Geestkerk**, ook wel de dominicaner kerk genoemd omdat hij deel uitmaakte van een (verwoest) gelijknamig klooster. Ook deze mag niet gemist worden. Dit kan ook haast niet, want het kolossale bouwwerk heeft een prominente plaats in het stadsbeeld. Al in de tijd van Jogaila stond er op deze plek een houten kerk; het huidige gebouw dateert van halverwege de 15de eeuw. Enkele gotische muurfragmenten en het middenpad dateren nog van toen, maar het merendeel is gedurende de 17de en 18de eeuw verloren gegaan bij aanvallen en branden. Na een uitgebreid restauratieproject in 1770 kreeg het interieur een rococo-aanblik. De rijke decoratie is in Litouwen ongeëvenaard, met als hoogtepunt de fresco's in de gedetailleerde koepel. Opmerkelijk zijn de zestien altaren en de kansel waarin de biechtstoel verwerkt is. Het orgel dateert uit de 19de eeuw, evenals de muurschilderingen in de entreehal.

De dominicaner kerk is de belangrijkste godsdienstige ontmoetingsplaats voor de Poolse gemeenschap in Vilnius. Ook is het een populair bedevaartsoord vanwege het *Schilderij van Gods Genade* (1934). De compositie daarvan is gebaseerd op de omschrijving die Christus persoonlijk aan een zuster zou hebben doorgegeven. 'Geen ziel die dit schilderij vereert, zal sterven,' aldus Jezus.

De architect Glaubitz die de dominicaanse kerk een nieuw uiterlijk gaf, is ook verantwoordelijk voor de rococoachtige **Sint-Katherinakerk** (1773) in Vilnius. Het babyroze bouwwerk met twee torens maakte deel uit van een benedictijns nonnenklooster. De restauratie is nog in volle gang, maar zo nu en dan krijg je de mogelijkheid om het rijke interieur (al is dat behoorlijk beschadigd) tijdens een concert te aanschouwen.

Schuin tegenover de kerk ligt het **Theater-, Muziek- en Filmmuseum**. Het is een grappig museum met aparte voorwerpen die variëren van de schoentjes van een beroemde balletdanseres uit de jaren 30 tot enorme filmcamera's. Het gebouw was oorspronkelijk eigendom van de Radvila's die meer eigendommen in Vilniaus hadden. Op nr. 22 staat het **Radvila Paleis**, in de 17de eeuw gebouwd voor Jonušas Radvila, de toenmalige *hetman* (regeringsleider) van de staat Litouwen. Zijn luxueuze huis is nu een museum voor buitenlandse kunst met onder andere enkele schilderijen van 17de-eeuwse Hollandse meesters zoals Jacob van Ruysdael en Meindert Hobbema. Het leukst zijn de 165 portretjes van alle leden uit de Radviladynastie.

➤ THEATER-, MUZIEK- EN FILMUSEUM, Vilniaus 41, ltmkm.lt

➤ RADVILA PALEIS, Vilniaus 22, ldm.lt

Zuidelijk Litouwen

Welkom in het rijk der bessen en paddenstoelen! Afhankelijk van de tijd van het jaar zie je hele gezinnen door de naaldbossen speuren naar de verschillende soorten, om ze vervolgens in bakjes en potjes langs de kant van de weg te verkopen. Op deze manier verdienen ze wat extra's, wat soms erg nodig is. Het zuiden is arm, vooral omdat de grond er weinig vruchtbaar is. Vandaar ook dat er maar weinig mensen wonen en de gehuchten klein zijn. Bovendien maakt men door een gebrek aan middelen nog altijd gebruik van oude landbouwmethoden.

Voordeel van dit alles is dat de tradities goed bewaard zijn gebleven, zodat Zuid-Litouwen bij folkloristen een speciale betekenis heeft. Maar ook andere bezoekers zullen direct begrijpen hoe bijzonder deze authentieke landelijke levensstijl is in de hedendaagse maatschappij. Hoe vaak zie je het immers nog gebeuren dat paarden-wagen wordt verkozen boven de tractor? En het landschap zelf, prachtig heuvelachtig en met kronkelende rivieren: je vraagt je soms af waarom er zo weinig toeristen zijn. Dit geldt ook een beetje voor Kaunas: een echte museumstad die meer aandacht verdient dan hij over het algemeen krijgt. En hoewel het nogal afgelegen ligt, zou je ook eens moeten overwegen om naar het kuuroord Druskininkai en het nabijgelegen absurdistische Grūto Parkas af te reizen.

< Orthodoxe kerk Druskininkai.

Monument op het massagraf.

wen. Op een monumentale steen aldaar staat het gedicht (in het Litouws) waarin hij deze beschrijft. De dierentuin is tot de herfst van 2023 gesloten voor renovatiewerkzaamheden.

> DIERENTUIN, Radvilėnų 21, zoosodas.lt

Fort Negen

De harde wind en de zwerm kraaien in de lucht: de omstandigheden zijn al heel onheilspellend. Fort Negen van de tsaristische verdedigingslinie diende tijdens de Tweede Wereldoorlog als een wreed vernietigingskamp. Naar schatting 80.000 mensen vonden er de dood, waaronder de gehele Joodse gemeenschap van Kaunas.

Op het voormalige massagraf is een kolossaal monument gebouwd en in het fort zijn twee musea ingericht. De eerste met documenten (waaronder een kopie van het Molotov-Ribbentropverdrag) en bezittingen van kampbewoners. Een aparte hoek is gewijd aan Romas Kalanta en andere vrijheidsstrijders. Het andere museum is gevestigd in een barak die tijdens de oorlog als gevangenis diende en ook als zodanig is ingericht. Aan de muur hangen gruwelijke foto's van het Joodse getto.

> FORT NEGEN, Žemaičių 73, er stopt een bus bij het fort, 9fortomuziejus.lt

Rumšiškės

Langs de snelweg naar Vilnius ligt op 25 km van Kaunas de plaats Rumšiškės. Op zich een nietszeggend dorpje, maar wel de locatie van het interes-

sante **Openluchtmuseum**. Zoals Rumšiškės zelf letterlijk verplaatst moest worden omdat het originele dorp onder water zou komen te staan door de aanleg van de Kaunaszee, zo zijn er uit het hele land traditionele huizen, boerderijen, stallen, schuren, molens en zelfs een houten kerkje naar het park overgeheveld. De meeste zijn volledig ingericht en ingedeeld naar de vier etnografische regio's van Litouwen (Samogitia, Suvalkija, Aukštaitija en Dzūkija).

Het park is ruim opgezet: een 6,5 km lang asfaltpad leidt je erdoorheen. Handig is om een gids te huren. Ben je van plan om op een zomerse zondag te gaan, dan is het een optie om de boot te nemen die om 11.00 uur vanaf de haven bij het Pažaislisklooster vertrekt en je in Rumšiškės afzet. Om 16.00 uur vaart hij weer terug.

> OPENLUCHTMUSEUM, Rumšiškės, llbm.lt

Birštonas

Birštonas, 40 km ten zuiden van Kaunas, is een goed alternatief als het grotere maar ook meer afgelegen kuuroord Druskininkai niet in het reisplan past. Het is een overwegend rustig, groen dorp, in een kom van de Nemunas, die hier slangachtige kronkelingen maakt. Vytautas liet er een kasteel bouwen voor als hij ging jagen, maar daarvan is niets meer te zien. De huidige status als kuuroord dateert van halverwege de 19de eeuw toen men er een mineraalwaterbron ontdekte. In de jaren 20 was het de populairste van het land.

▶ AAN DE GRENS MET POLEN

Het zuiden is verdeeld in twee etnische regio's, beide oorspronkelijk bij Aukštaitija horend. Het gebied omsloten door de Neris en de Nemunas wordt Dzūkija genoemd; het ligt ten westen van de Nemunas Suvalkija. Het laatste ligt echter sinds de Eerste Wereldoorlog grotendeels in Polen. Aan Litouwse zijde is niet veel te zien. Kom je met de auto uit Polen, dan is **Marijampolė** de eerste grote plaats die je tegenkomt. In de stad zelf heb je weinig te zoeken, behalve als je op doorreis bent en je een hotel zoekt om de nacht door te brengen. Interessanter is het **Žuvintasreservaat**, zo'n 20

Typisch Litouws volkskunst. De regionale verschillen kun je goed zien in het openluchtmuseum in Rumšiškės.

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

Ambassades in Nederland

Estse ambassade, Zeestraat 92, 2518 AD Den Haag, tel. 070 3029050, hague.mfa.ee.

Letse ambassade, Koninginnegracht 27, 2514 AB Den Haag, tel. 070 3065000, mfa.gov.lv/en/netherlands.

Litouwse ambassade, Laan van Meerdervoort 20, 2517 AK Den Haag, tel. 070 3855418, fax. 070 3853940, nl.mfa.lt.

Ambassades in België

Estse ambassade, Rue Guimard 11/13, B-1040 Brussel, tel. 02 7790755, brussels.mfa.ee.

Letse ambassade, 122 rue du Commerce, 1000 Brussels, tel. 02 22383 236, mfa.gov.lv/en/belgium.

Litouwse ambassade, Rue Belliard 41-43, 1040 Brussel, tel. 02 24019895, be.mfa.lt.

Ambassades in Estland

Nederlandse ambassade, Rahukohtu 4-I, 10130 Tallinn, tel. +372 6805500, nederlandwereldwijd.nl/landen/estland.

De dichtstbijzijnde Belgische ambassade is in Helsinki (finland.diplomatie.belgium.be).

Ambassades in Letland

Nederlandse ambassade, Torna 4-1a, LV-1050 Riga, tel. +371 7326147, nederlandwereldwijd.nl/landen/letland.

De dichtstbijzijnde Belgische ambassade is in Stockholm (sweden.diplomatie.belgium.be).

Ambassades in Litouwen

Nederlandse ambassade, T. Kosciuskos g. 36, 01100 Vilnius, tel. +370 52113600, nederlandwereldwijd.nl/landen/litouwen.

De dichtstbijzijnde Belgische ambassade is in Warschau (poland.diplomatie.belgium.be).

Telefoonnummers voor noodgevallen

Het internationale alarmnummer 112 werkt zowel in Estland, Letland als Litouwen in alle situaties waarin de brandweer, politie of ambulance nodig is.